

En kontrastiv analys av svenska och kroatiska idiom med växtnamn

Majić, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:052124>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREBS UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Antonela Majić

En kontrastiv analys av svenska och kroatiska idiom med växtnamn

Examensarbete

Handledare:

Goranka Antunović, fil. dr.

juli, 2021

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	2
2. Terminologi.....	2
3. Frastypologi.....	3
3.1. Fri konstruktion	3
3.2. Kollokation.....	4
3.3. Fast fras.....	4
4. Idiom?	5
5. Material och metod	7
6. Analys	8
6.1. Idiom med fullständig motsvarighet både uttrycks­mässigt och innehållsmässigt ..	8
6.2. Idiom med partiell motsvarighet uttrycks­mässigt och med fullständig motsvarighet innehållsmässigt.....	10
6.3. Idiom med fullständig motsvarighet innehållsmässigt men med ett annorlunda uttryck	11
6.4. Idiom som inte har någon motsvarighet på kroatiska	13
6.5. ”Falska vänner”	14
7. Slutsats	14
8. Litteratur.....	16

1. Inledning

Idiom förekommer ofta på alla språk. De är en viktig del av hur vi kommunicerar, de lägger karaktär till ett språk och gör det rikare. De representerar också en viktig aspekt av att lära sig om andra kulturer och deras vardagsspråk och språk som används i äldre texter och vissa litterära genrer. Även om många idiom är specifika för ett visst språk, finns det ett antal idiom som är samma eller liknande på flera språk vars kulturer har tagit form under vissa vanliga omständigheter, till exempel: *imati zlatno srce, have a heart of gold, ha ett hjärta av guld, ein goldenes Herz haben*. Dessutom består många idiomatiska uttryck på flera språk av komponenter från samma semantiska områden, till exempel mat, djur, kroppsdelar etc. Djuridiom är mycket vanliga på svenska. Det finns många exempel: *här ligger en hund begraven, sätta sig på sina höga hästar, vara som hund och katt, köpa grisen i säcken*. Däremot används idiom som är relaterade till växter mer sällan. De förefaller mindre kända, vilket kan vara anledningen till att det inte görs mycket akademisk forskning om idiom med växtnamn. Det finns dock en som kommer att användas som källa i det här examensarbetet.

Den första delen av detta examensarbete är teoretisk. Först fokuserar jag på terminologiproblem när det gäller idiom. Därefter presenterar jag frastypologi som Emma Sköldberg utvecklade i sin bok *Korten på bordet* (2004). Det sista av de teoretiska kapitlen behandlar definitionen av idiom och svårigheten att definiera dem. Den andra delen av examensarbetet är den praktiska. Målet är att hitta kroatiska motsvarigheter till svenska idiom med växtnamn, vilket kan vara nyttigt då man funderar över passande översättningsekvivalenter när man översätter en text mellan dessa två språk.

2. Terminologi

I sin bok *Korten på bordet* (2004) nämner Sköldberg terminologiska problem gällande studiet av fraseologiska enheter. En stor mängd termer används för fasta konstruktioner i språket både i internationell och i svensk litteratur. Termen som svenska forskare använder mest enligt Sköldberg är *idiom* (ibid. s. 20). *Idiom* ingår vanligtvis i kategorin *fasta fraser* som även kallas *fraseologismer* (ibid. s. 13). Några av termer som Sköldberg (ibid. s. 20) anger förutom *idiom* är *fast fras, idiomatiskt uttryck, jämförelse, lexikaliserad fras, liknelse, talesätt* m.fl. Sköldberg (ibid.) säger att termen *lexikaliserad fras* ofta används för samma fenomen som förmodligen beror på användningen av termen i Anward och Linells artikel *Om lexikaliserade fraser i svenskan* (1976). Terminologin är förvirrande eftersom Brylla (1986) betraktar uttrycket *vara hungrig som en varg* som ett talesätt medan Svensén (1987) anser det

som en liknelse (Sköldberg, 2004: 20). Det Åberg (1997) kallar för talesätt Sköldberg (2004: 20) betraktar som ”en blandning av idiom, liknelser och bevingade ord.” Det finns väldigt få studier av svenska idiom och svenska fraseologiska enheter överhuvudtaget, till skillnad från de mer omfattande studierna av olika fraseologiska enheter som huvudsakligen har utförts på språk som ryska, tyska, engelska och spanska (ibid. s. 7). Det samma konstateras av Skog-Södersved och Malmqvist (2007: 317-319) enligt vilka en intensiv fraseologisk forskning inte har genomförts i svenskan, till skillnad från exempelvis germanistiken, vilket framgår av att det inte finns någon ”i stort sett enhetlig terminologi”. *Fraseologism* är en av flera vanliga termer för fasta ordförbindelser som fraseologi undersöker och idag är den förmodligen den mest använda inom germanistiken. Den används dock inte i någon större utsträckning på svenska förutom i en del av den svenska litteratur som författarna har utforskat. Fraseologismer består av minst två konstituenten och de utgör inga hela satser. Deras viktiga kännetecken är ”idiomaticitet, semantisk-syntaktisk stabilitet samt lexikalisering och reproducerbarhet” (ibid. s. 319). Dessa egenskaper avgränsar dem från andra ordförbindelser men man ändå behöver tänka på olikheter mellan centrum och periferi. Fraseologismer i centrum uppvisar således alla de här kännetecknen, medan de i periferin inte gör det. Ett exempel som författarna (ibid. s. 319) ger på fraseologismer som uppfyller alla dessa krav är *bita huvudet av skammen* ('vara fräck eller hänsynslös'), medan uttrycket *borsta tänderna* är i periferin eftersom det till stor del saknar idiomaticitet. I de svenska fraseologiska arbeten som författarna hade tillgång till verkar huvudfokus ligga på konstruktionerna i centrum och dessa kallas vanligtvis *idiom* (ibid.).

3. Frastypologi

Fraseologisk forskning är inte särskilt talrik på svenska som det redan konstaterats och Sköldberg är bland de få som har försökt utarbeta en typologi. Hennes förslag har tagits över av andra och uppdelningen av fraseologiska enheter i många studier baseras idag på hennes typologi (Novoselec, 2019: 56). Sköldberg (2004) beskriver indelningen som schematisk och som förslag till en övergripande frastypologi. Typologin baseras på graden av fixering och på graden av härledbar betydelse. Sköldberg (ibid. s. 31) konstaterar att ”en språklig fras kan utgöras av en *fri konstruktion*, en *kollokation* eller någon form av *fast fras*”.

3.1. Fri konstruktion

Fri konstruktion är en term som hänvisar till ”språkliga konstruktioner som bildas i enlighet med produktiva grammatiska regler och vars betydelse i hög grad är härledbar utifrån de

ingående ordens betydelse och med hjälp av reglerna för hur orden ifråga kombineras med varandra” (Sköldberg, 2004: 34). Fri konstruktion kan exemplifieras med *en liten tjej* som är inte fixerad så man kan variera uttrycket och säga *den lilla tjejen, två små tjejer* etc. Alla dessa olika uttryck har sin kompositionella betydelse som i stor utsträckning är förutsägbar utifrån betydelsen av deras beståndsdelar.

3.2. Kollokation

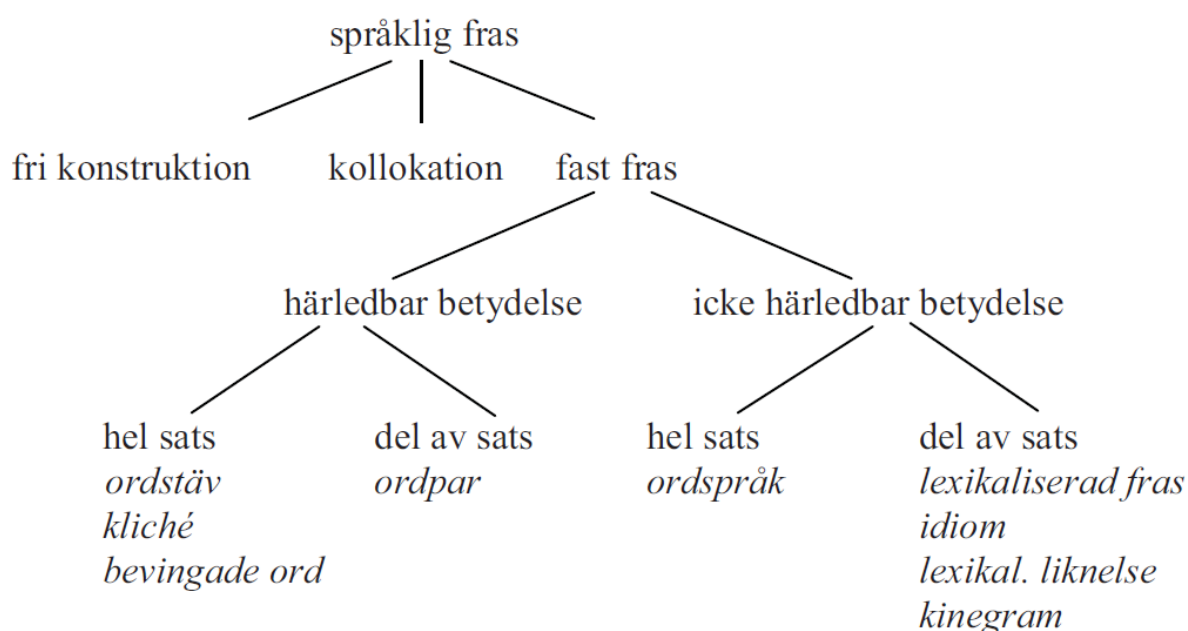
Termen *kollokation* hänvisar till två eller flera ord som vanligtvis förekommer nära varandra i en text. Kollokationer har en relativt härledbar betydelse. Mellan orden finns det ibland särskilda semantiska kopplingar men också vissa formella begränsningar eftersom elementen i kollokationen ”tenderar att kombineras i en viss ordning” (Sköldberg, 2004: 34). Exempel på svenska kollokationer är *gå i konkurs, bli kär i ngn/ngt*.

3.3. Fast fras

Fast fras motsvarar termen *fraseologism* som används av Skog-Södersved och Malmqvist (2007). Sköldberg (2004: 32-34) delar upp fasta fraser i två kategorier: fraser med härledbar och icke-härledbar betydelse. Inom varje kategori finns det fraser som kan fungera antingen som en sats eller mening eller en del av en sats eller mening. *Ordstäv, klichéer* och *bevingade ord* tillhör de satsvärldiga uttrycken med härledbar betydelse. *Ordstäv* hänvisar till mer humoristiska talesätt, som innehåller ett citat och en förmodad sagesman. Ett exempel som anges av Sköldberg (2004: 32) är *Liten hämnd är också hämnd, sa bonden och spottade på grannens gris*. *Klichéer* representerar en viss typ av fast fras som ofta har ett banalt innehåll. En kliché kan exemplifieras med uttrycket *det är en dag i morgon också* (ibid.). *Bevingade ord*, som till exempel Tegnér's formulering *Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta*, är ”välkända uttryck som kan härledas till en viss upphovsman eller källa” (ibid.). Fasta fraser med härledbar betydelse som fungerar som en del av en sats är *ordpar* som till exempel *hit och dit* och *kniv och gaffel*.

Fasta fraser med icke-härledbar betydelse delas upp på samma sätt. *Ordspråk* som *Även solen har fläckar* (ibid.) tillhör de satsvärldiga fasta fraserna med icke-härledbar betydelse. *Ordspråk* uttrycker någon form av levnadsvisdom och är på något sätt metaforiska. Bland fraser som fungerar som en del av en sats eller mening finns *lexikaliserade fraser, idiom, lexikaliserade liknelser* och *kinegram*. Kännetecknet för lexikaliserade fraser som Sköldberg (2004: 33) tar över från Anward och Linell (1976) är att ”de har sammanfattningsaccent, uppvisar stora

begränsningar vad gäller exempelvis böjning av konstituenterna (dvs. de är fixerade) och att de inte har en helt härledbar betydelse”. Två exempel som Anward & Linell (1976: 83) ger för lexikaliserade fraser är *bada naken* och *röka pipa*. De hävdar att *bada naken* är en lexikaliserad fras eftersom den är en frekvent ordkombination och är också kulturellt specifik med vissa konnotationer och kan dessutom inte användas för varje situation där en person badar naken. Exempelvis kan man inte säga *Axel badar naken i badkaret*, eller kan det eventuellt sägas med lika tryck på båda orden, dvs *bádar náken*. Idiom är nära besläktade med lexikaliserade fraser och de delar några egenskaper, till exempel är deras betydelse inte helt härledbar från konstituenternas innebörd. Det är vanligtvis svårare att härleda betydelsen från konstituenterna när det gäller idiom än lexikaliserade fraser. Idiom är också figurativa, dvs de innehåller en metafor, en metonymi, en hyperbol etc. Ett exempel på idiom är *vara på tapeten* som betyder ’vara aktuell’¹. Sköldberg (2004: 33) nämner *sova som en stock* som ett exempel på en lexikaliserad liknelse, men hon definierar begreppet inte. De sista fasta fraser som finns i Sköldbergs typologi är kinegram som är ”kortfattat fasta och ofta metonyma fraser som betecknar en fysisk gest samtidigt som de har en institutionaliserad betydelse” (2004: 33). De är ofta knutna till en viss kultur. Exempelen är *sträcka på halsen* och *hålla för öronen*.

Figur 1. Sköldbergs (2004: 32) förslag till frastypologi

4. Idiom?

¹ <https://lexin.nada.kth.se/lexin/>

Det är svårt att besvara frågan om vad ett idiom är eftersom definitionerna i litteraturen ofta är motstridiga. Skog-Södersved och Malmqvist (2007: 322) hänvisar till Fleischer (1997) för förklaringar till detta terminologiska problem. Han nämner både faktumet att fraseologi är en relativt ung språkvetenskaplig deldisciplin, och att det finns gränser för all klassificering av språkliga enheter som förklaringar. Skog-Södersved och Malmqvist (ibid. s. 322-323) hänvisar också till Anward och Linell (1976) och Clausen (2005) och deras definition av idiom. Anward och Linell definierar idiom som ”flerledade uttryck vars betydelse inte har någon som helst relation till konstituenternas (’bokstavliga’) betydelser” och ger *ta ner skylten ’dö’* som ett exempel som är åtskilt från andra fasta ordförbindelser som *bada naken* eftersom det saknar semantisk förutsägbarhet (ibid.). Clausén modifierar de redan nämnda kännetecknen hos idiom. Hon säger ”att de vanligen utgör en del av en sats, att de har minst en metafor och att de inte är semantiskt härledbara” (ibid. s. 323). Sköldberg (2004: 25-29) anser det nödvändigt att använda flera särskiljande egenskaper för att definiera vad ett idiomatiskt uttryck är. Hennes definition av idiom låter följaktligen: ”Ett prototypiskt idiom är en institutionaliserad sammanställning av lexikaliska enheter och bildar som helhet en syntaktisk konstruktion, som utan att ha en huvudsakligen grammatisk eller textbindande funktion fungerar som en del av en mening eller sats, har relativt fixerad form samt en figurativ betydelse som inte är härledbar ur de ingående ordens betydelse.” Ett idiom kan ha vissa av dessa egenskaper men inte alla och några av dem är också graderbara så Sköldberg delar upp idiom i de mer och de mindre prototypiska beroende på om de har fler eller bara vissa av de nämnda egenskaperna och om de är i högre eller lägre grad accentuerade. Ett uttryck som enligt Sköldbergs synsätt utgör ett prototypiskt svenskt idiom är *väcka ont blod*. Uttrycket är en syntaktisk konstruktion som utgör en del av en sats eller mening och har ingen grammatisk eller textbindande funktion. Det är en institutionaliserad fras vilket innebär att många individer i en språkgemenskap känner till det och vet att det inte ska tolkas bokstavligt (Sköldberg, 2004: 23). Det är som helhet figurativt och har en idiomatisk betydelse som inte kan härledas från innebörden i de inkluderade orden. Dessutom är idiomet relativt fixerat, eftersom det har tre lexikaliska enheter och minst två av dessa kan påverkas av vissa grammatiska regler och det kan varieras lexikalt, t.ex. *framkalla ont blod*. Det kan också ta olika former av inskjutna bestämningar, såsom i uttrycket *väcka en massa ont blod* (Sköldberg, 2004: 40). Vissa andra typer av uttryck kan emellertid ha alla karaktäristiska egenskaper utan att nödvändigtvis uppfattas som ett prototypiskt idiom, till exempel *ris och ros* som är ett typiskt ordpar. Många uttryck har bara vissa av de nämnda egenskaperna som förväntas i ett prototypiskt idiom, till exempel *när andan faller på* som utgör en hel bisats och

är därför enligt Sköldberg ett mindre prototypiskt idiom. Uttrycket *hamna på efterkälken* är ett annat mindre prototypiskt idiom eftersom det inte är figurativt i sin helhet utan endast ledet *på efterkälken* är metaforiskt. Frasen *som man bäddar får man ligga* kännetecknas av flera av de nämnda egenskaperna, men den fungerar självständigt som en sats, så den anses vara ett mindre prototypiskt idiom. Sådana sentenser som innehåller en form av sammanfattad levnadsvisdom uppfattas dock vanligtvis som ordspråk. Alla ovanstående exempel indikerar enligt Sköldberg att kategorin idiom inte är lätt avgränsad utan att det finns gradvisa övergångar mellan uttryck som tillhör fasta fraser.

5. Material och metod

I den andra delen av mitt examensarbete vill jag presentera svenska idiom med växtnamn och deras kroatiska motsvarigheter, då de finns. Min första källa till de svenska idiomerna var Bengt Odenstedts artikel (1997). Han förklarar att idiomerna han ska behandla omfattar inte bara namn på växter (*lilja*), utan också kollektiver (*skog*), delar av växter (*kvist*), frukt och frön (*äpple*, *frö*) och färgen grön som ofta symboliserar natur. Eftersom idiomerna definierades tidigare som en fast fras som består av minst två konstituenten tog jag inte med avledningar (*omogen*) och sammansättningar (*djungeltelegrafen*) vilka Odenstedt nämner i sin artikel. Dessutom är det värt att notera att idiom idag ofta studeras ur ett kognitivt perspektiv, och Zvonimir Novoselec (2019) bidrog till detta med sitt arbete om idiom relaterade till svenska och kroatiska språk. Själv kommer jag inte att följa detta tillvägagångssätt utan jag kommer att hålla mig närmare till den typ av analys som gjordes av Jasna Novak Milić (2005). Förutom idiom från Odenstedt (1997) skrev jag ut alla idiom i Luthmans samling (2002) som på något sätt åsyftar växter. Hela korpusen som jag samlat in från artikeln och boken består av 57 idiom. Detta är inte särskilt mycket men jag har ändå kunnat dela upp dem i fem kategorier genom att förlita mig på de kategorier i vilka Jasna Novak Milić (2005) delade in de svenska idiomerna som hon studerade i sin undersökning. Den första kategorin innehåller idiom med fullständig motsvarighet både uttrycksmässigt och innehållsmässigt, den andra omfattar idiom med partiell motsvarighet uttrycksmässigt och med fullständig motsvarighet innehållsmässigt, i den tredje gruppen finns det idiom med fullständig motsvarighet innehållsmässigt men med ett annorlunda uttryck och den fjärde gruppen utgörs av idiom som inte har någon motsvarighet på kroatiska. Den femte kategorin, som gäller ”falska vänner”, innehåller bara ett idiom. För att hitta kroatiska motsvarigheter till svenska idiom använde jag *Hrvatski frazeološki rječnik* (Menac, Fink Arsovski, Venturin, 2014) som är en fraseologisk ordbok och två webbsidor med ordsamlingar: *Baza frazema hrvatskoga jezika*, vilket egentligen

också är en fraseologisk ordlista samt *Hrvatski jezični portal*, som är en allmän enspråkig ordbok. Flera gånger när jag var säker på att några kroatiska motsvarigheter finns även om jag inte kunde hitta dem i ordboken eller på webbsidorna, kollade jag med hjälp av datorverktyget Sketch Engine om det gick att hitta exempel på deras användning. Vid behov kollade jag dem dessutom med Google.

I fortsättningen tänker jag analysera två eller tre idiom i varje kategori. Jag ska välja de exempel som jag tycker är prototypiska och några som är mer problematiska, dvs. de som inte hittades i de nämnda källorna och som jag var tvungen att undersöka själv. Idiomerna som jag inte analyserar finns med i en tabell tillsammans med de som jag analyserat. Som det förklarats tidigare är formen på ett idiom relativt fixerad så jag kommer inte att använda alla de former som jag hittar eftersom det skulle ta mycket utrymme. Istället kommer jag att använda den form som verkar vara den vanligaste enligt Google och Sketch Engine. Till exempel används *zagristi u kiselu jabuku* mer än *zagristi u gorku jabuku* så jag väljer det tidigare idiomet som motsvarande till det svenska idiomet *bita i det sura äpplet*.

6. Analys

6.1. Idiom med fullständig motsvarighet både uttrycksmässigt och innehållsmässigt

I många idiom från den samlade korpusen kan man tala om fullständiga översättningsekvivalenter, men små avvikelser i grammatiska egenskaper av vissa komponenter eller bristen på vissa komponenter bortses eftersom betydelsen av idiomerna är identisk, till exempel *i blomman av sin ungdom – u cvijetu mladosti*, där det kroatiska idiomet inte har något reflexivtpossesivt pronomen, och *roten till allt ont – korijen zla*, utan något indefinitivt pronomen i kroatiskan. I denna kategori hittade jag kroatiska motsvarigheter för 15 idiom. Det är:

en het potatis	vrući krumpir
komma på grön kvist	doći na zelenu granu
i blomman av sin ungdom	u cvijetu mladosti
bita i det sura äpplet	zagristi u kiselu jabuku
dra upp (något) med roten	iščupati (što) s korijenom
gripa efter ett halmstrå	hvatati se za slamku

vara ett oskrivet blad	neispisan list
förbjuden frukt	zabranjeno voće
ha gröna fingrar	imati zelene prste
slå rot	pustiti korijen
darra som ett asplöv	drhtati kao list
inte se skogen för alla träd	ne vidjeti šumu od drveća
roten till allt ont	korijen zla
äpplet faller inte långt ifrån trädet	jabuka ne pada daleko od stabla
det växer inte på träd	(što) ne raste na drvetu

Bita i det sura äpplet – zagristi u kiselu jabuku är ett av de prototypiska idiomerna. Dessa idiom är identiska i termer av struktur, även om det kroatiska inte har någon bestämd artikel. När det gäller betydelsen hänvisar de till 'att företa sig i något obehagligt'. Ett annat idiom är *förbjuden frukt – zabranjeno voće*. I båda språk har idiomerna en identisk struktur och innehåll med betydelsen 'något som är lockande men förbjudet vilket gör det mer lockande' (Menac, Fink Arsovski, Venturin, 2014: 662). Följande tre idiom jag kommer att analysera har jag inte hittat i någon av de källor jag tidigare nämnde, men enligt min kompetens som modersmålstalare var jag säker på att de användas på kroatiska med motsvarande form och betydelse till de svenska så jag letade efter exempel i kontext i Sketch Engine. Det första är *roten till allt ont* med betydelsen 'något som är fundamentalt fel'. Den närmaste motsvarigheten skulle vara *korijen svega zla* men den är mindre frekvent än *korijen zla* så jag bestämde mig för att ta med den i korpusen, t.ex. „Dakle, novac je ne samo korijen zla, već istovremeno i izvor moći.” (Så pengar är inte bara roten till ont, utan också maktens källa.) Det andra är *äpplet faller inte långt ifrån trädet* som betyder att 'man liknar sina föräldrar'. Den kroatiska motsvarigheten är *jabuka ne pada daleko od stabla* som kan exemplifieras med en mening från Sketch Engine „Da jabuka ne pada daleko od stabla dokazuju i Julijanina djeca, koja su također literarno nadarena.” (Att äpplet inte faller långt ifrån trädet bevisas också av Julijanas barn, som också är litterära begåvade.) Det tredje är *det växer inte på träd* som hänvisar till något 'sällsynt eller dyrbart och värdefullt' (Luthman, 2002: 130). Det här var det mest problematiska. Jag trodde att den kroatiska motsvarigheten är *(što) ne raste na drvetu* och på Sketch Engine fick jag bara tre resultat varav endast ett var ett idiomatiskt uttryck (se (1)). I det här fallet var jag tvungen att googla uttrycket och jag hittade fler exempel som bekräftar mitt påstående. Dessa är meningar (2) och (3).

(1) *Meso ne raste na drvetu kao jabuke s kojim ga upoređuješ.*

Köttet växer inte på träd som de äpplen du jämför det med.

(2) *Da, dobra karijera ne raste na drvetu, niti dolazi s diplomom.*

Ja, en bra karriär växer inte på träd, den kommer inte heller med någon examen.

(3) *Važno je da dijete shvati da novac ne raste na drvetu i da se teško zarađuje.*

Det är viktigt för barnet att förstå att pengar inte växer på träd och att det är svårt att tjäna dem.

6.2. Idiom med partiell motsvarighet uttrycksmässigt och med fullständig motsvarighet innehållsmässigt²

a)

fröet till (deras osämja, konflikten etc.)	posijati sjeme razdora (među koga) (så fröet till oenighet)
en svår nöt att knäcka	tvrd orah (en svår nöt)
ingen dans på rosor	ne cvjetaju mu ruže (hans rosor blommar inte)
ha sin rot i	vući korijen (od koga/čega) (dra roten från)
blomma upp	cvjetati od sreće (blomma av lycka)
åka på spö	dobiti prutom (få det med spöet)
växa upp som svampar ur jorden	nicati kao gljive poslije kiše (växa upp som svampar efter regn)
bära frukt	dati ploda (ge frukt)
ta i trä	da kucnem o drvo (knacka på ett träd)

b)

ha pengar som gräs	imati novaca kao pljeve (ha pengar som

² I kapitlen 6.2. och 6.3. förutom kroatiska idiom ger jag en bokstavlig översättning så att kroatiska uttryck är så transparenta som möjligt för dem som inte förstår kroatiska.

	agnar)

Exemplen under a) är svenska idiom med partiell motsvarighet med kroatiska idiom, dvs i alla exempel förekommer samma huvudord, t.ex. *spö – prut, svampar – gljive, ros – ruža*, men en eller några av de återstående konstituenterna skiljer sig tämligen från kroatiska. Detta anges i tabellen. T.ex. motsvarigheten till *en svår nöt att knäcka* skulle vara *tvrd orah* på kroatiska, dvs. nominalfraserna som innehåller ett växtnamn motsvarar varandra i de två språken, men det finns inget verb i det kroatiska idiomet. De har samma betydelse eftersom de relaterar till något 'svårt problem' (Odenstedt, 1997: 59). Idiom *ha sin rot i* och *vući korijen (od koga/čega)* betyder 'stamma från' och de båda två innehåller ordet för *rot*, men de använder olika verb med olika prepositioner för att uttrycka idiomets betydelse.

Exemplet under b) står separat för även om strukturen är densamma på båda språken är växten som används i idiomerna annorlunda.

6.3. Idiom med fullständig motsvarighet innehållsmässigt men med ett annorlunda uttryck

a)

rak som en fura	ravan kao svijeća (rak som ett ljus)
fräsch som en nyponros	svjež kao rosa (fräsch som dagg)
vit som en lilja	bijel kao snijeg (vit som snö)
vara lika som bär	biti sličan kao jaje jajetu (vara lik som ägg)
regnet står som spön i backen	kiša lije kao iz kabla (regnet öser som från en kabel)
lova någon guld och gröna skogar	obećavati (komu) zlatna brda i doline (lova någon gyllene kullar och dalar)

b)

lägga lök på laxen	doliti ulje na vatru (tillsätta olja till elden) dati dreku pljusku (ge skiten en örfil)
(få) bita i gräset	otići pod crnu zemlju (gå under den svarta)

	jorden) ispustiti posljednji dah (släppa ut det sista andetaget) ispustiti dušu (låta själen gå ut) otići pod ledinu (gå under ödejord) otegnuti papke (dra ut klorna (i betydelse ”tårna”)) otići na vječni počinak (gå till evig vila) napustiti ovaj svijet (lämna denna värld)
vara för grön	mirisati još na majčino mlijeko (att fortfarande lukta av bröstmjölk)
inte en kotte	ni žive duše (inte en levande själ)
surt sa räven om rönnbären	kiselo je grožđe (det är sura druvor)
få på nöten	dobiti batine (få sig en omgång)
inte lägga två strån i kors	past će kao zrela kruška u krilo (det kommer att falla som ett moget päron i knät)
ett strå vassare	za dlaku bolji (för ett hår bättre)
inte ett barr	ni mrvicu (inte en smula)

Idiom i den tredje kategorin har motsvarigheter på kroatiska, men dessa innehåller inte de svenska idiomens respektive huvudord, dvs. namnet eller delen av växten, men idiomens betydelser är trots detta desamma. Några av de kroatiska idiomerna i denna grupp innehåller namnet på en annan växt, än på svenska, medan de flesta innehåller ingen sådan beståndsdel alls, dvs på kroatiska är de faktiskt inte idiom med växtnamn. Idiom under a) är så lika att det var lätt att hitta en motsvarighet på kroatiska eftersom några av deras beståndsdelar motsvarar varandra, t.ex. *rak som en fura – ravan kao svijeća*. De båda hänvisar till betydelse 'någon med upprätt hållning'. Det var också lätt att hitta en motsvarighet till idiomerna *regnet står som spön i backen – kiša lije kao iz kabla* eftersom det kroatiska idiomerna också har *regn* som en konstituent. 'Det ösregnar' (Odenstedt, 1997: 59) är idiomens betydelse.

Jag sätter andra idiom i denna kategori under b) eftersom som modersmåltalare kunde jag inte omedelbart tänka på någon kroatisk motsvarighet, så för dem var processen lite annorlunda än för idiomerna i gruppen under a). För dem var jag tvungen att gå igenom hela *Hrvatski*

frazeološki rječnik för att hitta idiom med samma betydelse. Dessutom skiljer sig deras struktur mycket mer från de respektive svenska idiomerna i motsats till idiomerna i gruppen a). För vissa idiom har jag hittat flera motsvarigheter, och den första som listas i raden är den som jag tycker liknar det svenska idiomet mest. T.ex. *otići pod crnu zemlju* beskriver samma situation, samma mentala bild som idiomet (*få*) *bita i gräset* till skillnad från t.ex. *ispustiti dušu*. Betydelsen av dessa idiom är 'dö'. *Za dlaku bolji* med betydelsen 'lite bättre' som motsvarigheten till idiomet *ett strå vassare* finns inte i någon av de källor där jag letade efter motsvarigheter så jag kollade det i Sketch Engine, och som ett exempel kan jag ge meningen „Prema iskustvima našeg kolege koji koristio Galaxy S3, iPhoneov web preglednik je za dlaku bolji.” (Enligt erfarenheterna från vår kollega som använder Galaxy S3 är iPhones webbläsare ett hår bättre.)

6.4. Idiom som inte har någon motsvarighet på kroatiska

dra åt skogen
det barkar åt skogen
gå åt skogen
inga träd växer upp i himlen
ingen ros utan törnen
en blyg viol
ha satt sin sista potatis
lägga rabarber på något
så in i vassen
i det gröna
i min gröna ungdom
att dra sitt strå till stacken
gå till roten (med något)
binda ris åt sin egen rygg
sätta en rova
dra det längsta strået
synd på så rara ärter

Dessa 17 idiom tillhör en grupp som inte har någon motsvarighet på kroatiska. Som modersmåltalare känner jag inte till några kroatiska idiom med samma eller mycket liknande betydelse eller struktur.

6.5. "Falska vänner"

Denna grupp innehåller idiom som består av liknande konstituent, men skiljer sig mycket åt i sin betydelse. Jag hittade just ett sådant exempel. Det är idiomet *krafsa kastanjerna ur elden* som har samma betydelse som dess kroatiska motsvarighet, nämligen idiomet *vaditi kestenje iz vatre* om vi tittar på definitionen från SAOB. Det låter: "[...] hjälpa någon ur svårigheter [...], undanröja svårighet(er) för ngn".³ Men om vi tittar på innebörden som Odenstedt (1997: 58) ger till detta idiom, nämligen "rädda vad som räddas kan i en desperat situation", kan vi anta att det är en falsk vän med det nämnda kroatiska idiomet.

7. Slutsats

Svensk fraseologi är ett ämnesområde som inte har undersökts tillräckligt och kring vilket det finns mycket oenighet. Det kan ses bl.a. i att det finns svårigheter med terminologi och definition av idiom samt brist på frastypologi. Emma Sköldberg är en av de få som har försökt utveckla den. Hon delar upp språkliga fraser i fria konstruktioner, kollokationer och fasta fraser, men betonar att det inte finns några skarpa gränser mellan uttryck som tillhör fasta fraser, utan att det finns gradvisa övergångar mellan dem, vilket gör det ännu svårare att förstå det redan komplicerade begreppet *idiom*. Syftet med det här examensarbetet, förutom att presentera svensk fraseologi och frastypologi, var att undersöka svenska idiom med växtnamn och hitta deras idiomatiska motsvarigheter på kroatiska. Det har visat sig att en stor del av idiom har sina motsvarigheter på kroatiska. De finns samlade i kapitlen 6.1. och 6.2. beroende på om motsvarigheterna har en identisk eller "bara" liknande struktur. Kapitel 6.3. innehåller idiom som har en kroatisk motsvarighet med samma betydelse men bara partiell överensstämmelse i struktur. Vi har delat upp sådana idiomatiska par i två kategorier, nämligen de som har samma struktur men det kroatiska idiomet innehåller inget växtnamn och de som består av helt olika komponenter. Antalet idiom för vilka det inte var möjligt att hitta en motsvarighet i de tillgängliga ordböckerna är ganska stort, och till och med en falsk vän hittades. Det här examensarbetet kan anses vara ett bidrag till ett ämne som inte har undersökts tillräckligt vad gäller det svenska språket och som början på undersökning av

³ <https://www.saob.se/artikel/?seek=kastanj&pz=1>

svenska och kroatiska motsvarande idiom med växtnamn. Det kan kanske också fungera som ett hjälpmedel då man översätter någon text som innehåller språkliga uttryck som annars är svåra att översätta.

8. Litteratur

Anward, J. och Linell, P., 1976. Om lexikaliserade fraser i svenskan. *Nysvenska studier: tidskrift för svensk stil-och språkforskning*, 55, s.77-119.

”Baza frazema hrvatskoga jezika” <http://frazemi.ihjj.hr/>

”Hrvatski jezični portal” <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

Luthman, H., 2002. *Svenska idiom: 3.500 vardagsuttryck*. Folkuniversitetets förlag.

Menac, A. et al., 2014. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak

Novak Milić, J., 2005. „Oko, uho i nos u hrvatskim i švedskim frazemima“, Zagreb-Split: *Semantika prirodnog metajezika i jezika semantike*, s.535-549.

Novoselec, Z., 2019. *Frazeološke jedinice sa sastavnicom srce u hrvatskom i švedskom– kulturni modeli i motivacija*

Odenstedt, B., 1997. Växtnamn i svenska idiom. *Aspekter på växtnamn*. Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå, s. 53-62.

Skog-Södersved, M. & Malmqvist, A., 2007. Vad är ett idiom? Om definitioner, terminologi och typologi. *Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet. VAKKI-symposium XXVII, Vasa 9.-10.2*, s. 317-327

Sköldberg, E., 2004. *Korten på bordet. Innehålls-och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Göteborg: Styrelsen för Meijerbergs institut vid Göteborgs universitet

Sažetak

Kontrastivna analiza švedskih i hrvatskih fitonimnih idiomatskih izraza

Frazeologija je još uvijek nedovoljno razvijena disciplina u Švedskoj što se očituje u ograničenom broju stručnih radova. U ovom se radu najprije izlaže teorija idiomatskih izraza. Analizira se terminološki problem i što se misli pod pojmom *idiomatski izraz*. Pokazuju se teškoće definiranja idiomatskog izraza te razgraničenja s ostalim frazeološkim jedinicama. Prikazuje se frazeološka tipologija koju je razvila Emma Sköldberg. Nakon teorijskog dijela, ovaj se rad bavi pronalaskom odgovarajućih idiomatskih ekvivalenata na hrvatskom švedskim fitonimnim idiomatskim izrazima. Oni se raspoređuju u kategorije ovisno o tome imaju li identičnu strukturu i značenje, sličnu strukturu i isto značenje, različit izraz, no isto značenje ili različito značenje i isti izraz. Kao zasebna kategorija prezentira se velik broj švedskih fitonimnih idiomatskih izraza koji nemaju svoj ekvivalent u hrvatskom. Ovim se radom želi pridonijeti frazeologiji, disciplini koja nije snažno razvijena u Švedskoj te poslužiti kao poticaj za daljnja istraživanja ekvivalenata švedskih i hrvatskih fitonimnih idiomatskih izraza.

Abstract

A contrastive analysis of Swedish and Croatian plant idioms

Phraseology is still an under-researched discipline in Sweden which is reflected in a limited number of studies of Swedish phraselological units. In this BA thesis, idioms are first discussed in a theoretical perspective. Terminological difficulties are presented and definitions of the term *idiom* are analyzed. Difficulties in defining idiom and its delimitation are pointed out. The phraseological typology developed by Emma Sköldberg is presented. After the theoretical part, an attempt is made to set up pairs consisting of Swedish plant idioms and their Croatian idiomatic equivalents. They are divided into categories depending on whether they have the same structure and meaning, similar structure and the same meaning, a different composition coupled with the same meaning or, finally, a different meaning despite the same composition. There is a large number of Swedish plant idioms that have no equivalent in Croatian and they too are listed. This BA thesis attempts to contribute to a discipline that has not been strongly developed in Sweden. It also hopes to provide as an incentive for further research regarding equivalents in Swedish and Croatian of idiomatic equivalents containing plant idioms.